

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА (на матеріалі роману “Ловець у житі”)

У статті розглядаються особливості лінгвокультурологічної інтерпретації роману Дж. Д. Селінджера “Ловець у житі”, зокрема, аналізується символіка роману, зіставляється низка фразем з оригіналу англійською мовою і в українськомовному перекладі, наводяться інтерпретації назви художнього твору.

Ключові слова: лінгвокультурологічна інтерпретація, символ, фразема, художній текст.

В статье рассматриваются особенности лингвокультурологической интерпретации романа Дж. Д. Селинджера “Над пропастью во ржи”, в частности, анализируется символика романа, сопоставляется ряд фразем в английском оригинале и украинском переводе, приводятся интерпретации названия художественного произведения.

Ключевые слова: лингвокультурологическая интерпретация, символ, фразема, художественный текст.

*The article investigates the peculiarities of the linguocultural interpretation of J. D. Salinger's novel *The Catcher in the Rye*. The symbols of the novel are analysed, some phraseological units in the English text and in the Ukrainian translation are compared, as well as some interpretations of the novel's title are given.*

Key words: linguocultural interpretation, symbol, phraseological units, fiction.

Посутньою стратегією сучасної лінгвістики є перехід від вивчення текстової інтегративної структури до аналізу тексту як комунікативної системи (дискурсу), детермінованої такими складовими, як особистість автора в сукупності його психологічних, ментальних, соціально-культурних, етнічних та інших рис; адресат та рівень його сприйняття; позалінгвальні чинники трьох типів ситуації: того, про що йдеться в тексті; того, що опосередковує його створення в соціокультурному контексті дійсності; і того, що сприяє його сприйняттю

в контексті інтерпретації. Р. Барт, М. Бахтін, Ж. Дерріда, Ю. Лотман, У. Еко, аналізуючи текст як суперзнак, відзначали в ньому широкі інтерпретаторські можливості та комунікативну спрямованість.

Відтак у парадигмі сучасної лінгвістичної науки лінгвокультурологічна інтерпретація художнього тексту набуває актуальності, особливо, якщо це стосується ідіостилу письменника-класика та базується на творі, що посідає чільне місце в історії національної та світової культури. **Мета** цієї статті полягає у висвітленні особливостей лінгвокультурологічної інтерпретації роману Дж. Д. Селінджера “Ловець у житі”.

Класик американської літератури Джером Девід Селінджер (Jerome David Salinger) викликав у світі величезну кількість статей і книг, а також дисертацій про нього та його творчість. Проте науковці продовжують нарощувати своєрідний дискурс про цього письменника (див., напр., праці вітчизняних філологів [1–6]).

Із розвідок американських дослідників особливої уваги заслуговують декілька, відомих в Україні тим фахівцям, що цікавляться художнім дискурсом Дж. Д. Селінджера. Зокрема, це праці Елеонор Демлер [7], Робін Дадлі [8], Вільяма Гочмена [9], Памели Луїз Хант Стейнл [9]. У них підкреслюється факт амбівалентного сприймання-оцінки тексту Дж. Д. Селінджера й те, що інтерпретація тексту “Ловець в житі”, простеження полеміки з приводу тексту цього твору може кинути світло на етичну цінність і моральні засади американців, на новий період культури Америки середини ХХ ст. Образи героїв Селінджера пов’язані з фундаментальними проблемами і є втіленням відчуження та ізоляції, притаманних пошукам особистої ідентичності поза параметрами впорядкованого суспільства. Як зазначає Е. Демлер, фундаментальний конфлікт, який розглядає Селінджер, полягає в тому, що злиття суспільства і власної особистості, якщо таке насправді можливе, відбувається різними шляхами: через передачу ширості та простодушності дітей, через містичні трансформації і, почасти, через виявлення всеохопної любові до людства [7: 1].

Регулярне вивчення прозового доробку Дж. Д. Селінджера, який після широкого визнання як у США, так і в інших національних культурах (Канади та Європи) усамітнився на ранчо у штаті Нью-Гемпшир, відмовляючись навіть від інтерв’ю для журналістів, давало все нові інтерпретативні пропозиції. Однією з цікавих для нас з погляду дослідження лінгвокультурологічної інтерпретації художнього тексту є наукова розвідка Робін Дадлі [8], у якій авторка наголошує, що різні грані характеру Голдена Колфілда “виражаються за допомогою того,

що він говорить свідомо чи як повчання для читачів, ознайомлюючи читачів / слухачів зі своєю особистістю, яка є центром твору. Багато характерів і тем у оповіданнях Дж. Селінджера випереджають “голос” Голдена і заторкують: культуру, мистецтво і природу людини, особливо те, як чутлива особистість може реагувати на них” [8: 2].

У контексті лінгвокультурологічної інтерпретації повісті Дж. Д. Селінджера “Над прірвою у житті” зацентруємо увагу на тому, чому цей твір став бестселером у час свого виходу в світ і чому до сьогоднішнього дня залишається одним із найпопулярніших серед читачів. По-перше, проблематика твору “Над прірвою у житті” актуальна і в наш час, коли люди ганяються за речами матеріального світу, вдаючись до обману, фальші, зради, натомість забуваючи про духовний світ і такі риси як доброта, чесність, щирість, допомога; по-друге, твір, насправді, досить легко читається, і це пояснюється насамперед тим, що автор показав себе справжнім майстром слова. Мова твору зрозуміла для будь-якого типу реципієнтів. А мова персонажів — чи не вирішальний аспект в їх характеристиці та в реалізації авторської ідеї. Голден Колфілд, головний персонаж, часто в своєму мовленні повторює одні і ті ж фрази — особливо для характеристики людей, наприклад: *каналія, старий* тощо (в оригіналі: *hell boy* (як звертання до інших персонажів), *lousy, staff, phony, goddam* тощо). Автор свідомо повторює певні лексеми з метою надання типовості тогочасному суспільству, де рідко можна зустріти *особистість*, а інколи ми її просто нівелюємо, щоб забезпечити себе від змін у нашому звичному укладі життя. Своєю байдужістю ми штовхаємо ту особистість у *прірву*, з якої без чужої допомоги важко, а то й — нереально, вийти.

Над подібною *прірвою* опинився Голден Колфілд — 17-річний підліток-американець, який став чужим (у творі письменник устами вчителя Антоніні дає йому характеристику прикметником “дивний”) для свого ж таки суспільства. “Ця *прірва*, що ти в неї падаєш особливо, дуже небезпечна. Той, хто в неї падає, ніколи не відчує і не почує дна. Просто він усе падає і падає. Це буває з людьми, що в якусь хвилину свого життя спробували знайти те, що їхнє середовище не може їм дати...” Справедливо Дж. Д. Селінджер зазначає, що людям і “не може дати”, оскільки люди в погоні за реалізацією “американської мрії” перетворилися на однорідну масу, де важко виділити особистість. Навіть тоді, коли хтось прагне чогось більшого, ніж просте існування, його зіштовхують з цієї стежки, мотивуючи це своєю категоричністю. “По-людськи” з ними навіть не можливо поговорити,

адже людям або ніколи тебе слухати (“А коли тебе хто-небудь слухає, це вже непогано”), або їм простіше тобі не повірити чи сприйняти все жартома, аніж дати слушну пораду.

Часом нам простіше обмінятися готовими фразами. Яскравим підтвердженням сказаного є зустріч Голдена з Ліліан — подругою його брата Д. Б. та її кавалером-моряком: “В таких випадках я щоразу кажу: “Радий з вами познайомитись”. А насправді зовсім не радий. Та, якщо хочеш жити, то доводиться говорити й таку гідь”.

Мабуть, не випадково автор у творі описав Природничий музей, хоча він сам його, по суті, мало цікавить. Вражає те, як майстерно Селінджер змальовує експонати: там нічого ніколи не змінювалось, усе залишалось на своєму місці. Приходь туди хоч тисячу раз, а “ескімос так само вудитиме рибу”. Одразу в читачів постає питання: чи змінюється сама людина. Безперечно, але одні стають такими, як були їхні батьки, а деяким удається стати “іншими”, такими які перед собою не просто бачитимуть калюжу, а веселку, яка всіма барвами відіграє, відбиваючись у ній. Голден тому й, на перший погляд, видається “дивним”, що не міг змиритися з типовістю життя. Інколи людина не розуміє іншої людини, тому хлопчик робить висновок: “Краще б завести коня. В конях принаймні є щось людське, хай йому грець! З конем можна...”. Невипадково автор перефразовує слова Роберта Бернса “Коли хтось когось зустріне у густому житі...” на “коли хтось когось піймає у густому житі”. Коли підліток знаходиться на роздоріжжі свого життєвого вибору, йому потрібна така міцна опора, яка б не дала йому похитнутися і впасти, або просто втриматися, коли він туди зірветься. Для реалізації ідеї відчуженості людини в її оточенні Селінджер слушно вибрав саме 17-річного підлітка, адже в такий період дитині найлегше збитися з вивіреного традиціями шляху і впасти в *пiрeву*, яка може засмоктувати людину все глибше у житті. Голден справжність життя метафорично називає “відступом від теми”; йому не імponує, коли “хто-небудь розповідає до ладу весь час”. Іншою причиною такого критичного ставлення до всіх і всього, що оточує хлопця, є, звичайно, підлітковий максималізм, оскільки “незрілій людині властиво те, що вона прагне благородно вмерти за свою справу, а зрілій — що вона прагне покірно жити для своєї справи”.

Цікавою у плані одновимірності суспільства та життя в цілому є деталь — червона мисливська кепка, яка набуває символічного значення у творі. Автор зорієнтував у такий спосіб читачів у тому, що в кепці “полюють на людей” в широкому розумінні цього слова. За-

уважатє, що Голден так і залишається в кепці і в останньому розділі твору. Ми можемо вважати, що інстинкт натовпу в ньому все-таки перемагає, але в тому розумінні, що він просто-напросто без людей не уявляє себе. Але автор до останнього обстоєє винятковість свого персонажа: коли почався дощ, усі шукали прихистку, щоб не змокнути, лише хлопець залишався сидіти на лавці під відкритим небом.

Іноді від безнадії та байдужості інших людина витворює іншу реальність. У випадку Голдена, то він часто пригадував свого брата Аллі, іноді просто подумки з ним розмовляв. Хлопець у пошуках співрозмовника навіть звертався до послуг проститутки, але вона була надто прив'язаною до того середовища, в якому жила, тому і вона йому не допомогла.

Неможливо залишити осторонь ще один символ: Голден весь час згадує про качок у Центральному парку Нью-Йорка. Це ще одна паралель, яку Селінджер проводить між суспільством і особистістю. Голден, як і ті качки, залишений на милість долі; люди бачили тільки те, що він поводився неадекватно, а не те, що хлопець сприймав усе через іншу призму, ніж усталено в їх “типовій моделі суспільства”.

Цікавим у контексті дослідження лінгвокультурологічної інтерпретації художнього твору убачається зіставлення ряду фразем з оригіналу англійською мовою і в українськомовному перекладі. Узагальнивши наші спостереження в світлі попереднього цілісного враження, доцільно конкретизувати й уточнити наші роздуми в такий спосіб.

Автор використовує специфічні фраземи, особливість яких полягає в тому, що більшість з них характерні для того регіону, звідки походить перекладач О. Логвиненко. Йому вдалося (найчастіше описовими зворотами) передати відтінок згрублості мови Дж.Селінджера, що дозволяє читачам виразно уявити собі персонажа, його психічний стан, поведінку, ставлення до інших осіб. Проте, якщо порівнювати текст твору в обох мовах, то його англійський варіант багатший на фразеологізми, бо це одна із властивостей англійської мови, де при приєднанні прийменника до одного і того ж дієслова, воно змінює значення, утворюючи нерідко стійкі сполучення, наприклад: *come over* — навідатися, заскочити, *come along* — поквапся, *come off* — жарт. фортунити, постійно везти, таланити.

Найчастіше в обох варіантах звучать слова *гра, награний, к бісу, бісовий*, які відіграють важливу роль у реалізації авторської ідеї. У творі показано, що з людиною в фальшивому суспільстві, де всі люди граються за правилами, які вони ж придумали, стається так: якщо хтось

починає жити за своїми правилами, то автоматично він стає чужим у такому середовищі.

Та найгірше те, що людина перестає боротися, а все пускає на самотпін, або починає гребти проти течії. Нерідко фразеологізми у повісті Дж.Селінджера використовуються для створення комічного ефекту, який потрібен авторові, щоб відтворити нюанси тієї чи іншої ситуації, тонко відбити стан душі, переживання персонажів.

В оригіналі та перекладі простежується лексика, властива такій віковій групі, як і Голден. Піднімаючи проблему окремого підлітка, автор порушує проблему і всього американського суспільства, тому використання таких фразем виправдане ще й тому, що вони відтворюють, до певної міри, колорит епохи, часу, коли жив головний персонаж.

Доцільним убачається зробити акцент на інтерпретації назви твору, позаяк проникати у сутність твору треба від самого заголовку. По-перше, назва твору може інтерпретуватись як душевний стан героя, його переживання. Так, головний персонаж твору Голден Колфілд, наче опинився між двома світами — дорослим і дитячим, не належачи цілком жодному з них, він тягнеться до обох. Деколи він більш безпорадний як дитина, деколи розумніший від старих, а частіше — і те, й інше... Він нагадує хлопчика з посивілою головою. Як підліток, Голден перебуває у процесі становлення як зовнішнього, так і внутрішнього. Голден перебуває над прірвою у житті, він шукає істину свого існування, яка полягає у постійній внутрішній боротьбі — вбити в собі дитинне, чи возвеличити його як найдостойніший скарб душі. Автор недаремно обрав саме таке ім'я для головного персонажа, як Голден, що від англ. Golden — “золотий”. Голден знаходиться у “золотій” середині: між дитинством і дорослістю, і головним завданням для нього було увібрати в себе все найкраще від дитинства (відкритість, щирість, доброту...), і від дорослості (мудрість). Можлива й інша інтерпретація імені героя: Голден — від англ. hold — “тримати у руках”. Тобто, все у житті кожного із нас знаходиться у наших руках. Усі ми знаходимося над безоднею у грі життя. Хтось довіку захоплено бавиться, не помічаючи, як зникають за межею недавні товариші, хтось виходить з гри, спиняється, і з віддалі раптом помічає все: і поле, і гравців, і безодню. Та лише одиниці з прозрілих стають ловцями, все своє життя непомітно виконуючи найневдячнішу в світі роботу: оберігати людські душі від самих людей. Звідси впливає інша інтерпретація назви твору — “Ловець у житті”. Своє завдання у житті Голден визначає як таке, щоб “стерегти дітей над прірвою в житі”, тобто рятувати наше майбутнє — дітей. Гол-

ден розуміє, що неможливо втекти від жорстокої дійсності у вигадане доросле життя. Дитячі фантазії він залишає позаду, і вирішує взятися за благородну справу. До дитинства вже не повернешся, потрібно дорослішати. Назва твору в оригіналі звучить як “The Catcher in the Rye”, що в прямому перекладі означає “Ловець у житі”, але існує й інша назва роману “Над прірвою у житі”. Можна погодитись з думкою про те, що саме ім'я головного героя “Голден” (“to hold” — стримуватись) вказує на те, що він утримується від входження в суспільне життя, від нав'язуваних йому суспільних засад. Перший варіант перекладу твору “Ловець у житі” виступає своєрідною метафорою прагнення Голдена, адже бути ловцем у житті — захищати дітей від усього бруду і розпусти, які панують у світі, що і намагається зробити Голден у своїй оповіді.

Хоча вдалим видається і другий варіант перекладу твору “Над прірвою у житі” тому, що прірва — це безодня, з якої нема вороття. Дійшовши до прірви, ти зможеш розвернутися назад, а от із глибини прірви, як із пащі страшного звіра, дороги назад нема. Цей твір певною мірою застерігає, попереджує не наближатися до такої прірви, не захоплюватися лицемірними принадами. Голден Колфілд подає приклад з власного життя, як він зіткнувшись із підлістю і розпустою, швидко подорослішав, хоча сам, можливо, цього не хотів. Любов Голдена до дітей засвідчують його стосунки з сестричкою Фібі, яка несе у собі світло, добро і теплоту.

При поверхневому прочитанні твору, враження, яке справляє головний герой, не є суто позитивним. Персонаж, описаний як інфантильна особистість, схильна до скепсису та підліткового цинізму не може подобатися читачеві. Але усвідомлюючи всі ті суспільні чинники, які мали місце у його житті, згодом починаєш розуміти, що Голден не втратив віри у життя, у те, що повинна існувати справедливість і те, що людина за своєю природою парадоксальна. А песимізм, який є чи не визначальною рисою його особистості — це лише маска, за яку ховається шістнадцятилітній підліток. Голден відкидав конформізм і споживацький спосіб життя, гостро відчував невідповідність між бажаним і дійсним у школі, в родинних стосунках, у суспільстві — у всьому тому, що називається “світом дорослих”. Проте головний персонаж не прагне змінити це суспільство, він лише шукає притулку, де б можна було від нього сховатися.

Головним у творі є звинувачення у фальші, у свідомій облудності. Дж. Селінджер вустами свого героя Голдена Колфілда вперше звинуватив суспільство у лицемірстві, розпусті, чого раніше ніхто не робив.

Мабуть, саме цим він і викликав такий резонанс. Автор не випадково вибирає форму сповіді, яка найоптимальніша для вираження думок і почуттів людини. Дж. Селінджер знайомить нас із своїм героєм у час глибокої моральної і духовної кризи, у час нестерпного зіткнення із жорстоким і брудним світом.

Відомо, що покоління 50-х років у США називали “мовчазним” — за апатію та конформізм. Проте поява повісті Дж. Д. Селінджера “Над прірвою у житті” стала визначною віхою у розвитку американської літератури, оскільки головний герой твору став символом бунтівної юності, що протистоїть бездушності суспільства. Багатьом читачам став дуже близьким Голден Колфілд, хоча цього героя не можна назвати ні ідеальним, ні романтичним, ні навіть позитивним. Однак, не маючи достатньої освіти та досвіду, Голден наділений особливим, загостреним етичним і естетичним чуттям, завдяки якому він чутливо реагував на навіть незначні прояви неправди. Як максималіст, він вимагав справжньої, повної гармонії, а віднайти її нелегко. Тому часте негативне сприйняття героєм всього, що його оточує, перебільшене.

Ще один важливий аспект стосується віку Голдена, який найбільше впливає на формування його характеру. Він молода людина, що опинилася між двома світами — дитячим і дорослим, але повністю не належить жодному з них. Дж. Селінджер яскраво проявив себе як досвічений психолог людської свідомості. Не даремно він обрав своїм героєм 17-річного юнака, адже, як відомо, психолого-вікові особливості юнацького віку полягають саме в інтенсивному формуванні світогляду, пізнанні свого внутрішнього світу, пошуку в ньому свого місця для того, щоб отримати опору для поглядів і переконань, які формуються. Таке бажання ми помічаємо і в Голдена, який розчаровується у дорослому житті, він не знаходить в ньому свого місця, тому єдине бажання — стати “ловцем у житті”, який би рятував дітей від *прірви*. Ця *прірва* і є доросле життя, в яке, поки що, він так вперто не хоче ступати.

У своєму творі Дж. Селінджеру вдалося створити новий, вражаючий літературний тип. Ім’я Голдена Колфілда стає синонімом особливого типу свідомості, властивої багатьом підліткам у час їх переходу до світу дорослих — свідомості, що характеризується надмірною вразливістю, інфантильністю, неприйняттям суспільства, аморальних законів світу дорослих. Роман Дж. Селінджера, наповнений складною символікою, специфічною лексикою, тонкими мотивами, де ліризм оповіді поєднується з гумором, відкриває перед читачем складну й багатогранну систему образів з тонким психологізмом у зображенні

внутрішнього світу головного героя і його ставлення до інших персонажів, і водночас індивідуально-авторський погляд на світ.

Таким чином, через лінгвокультурологічну інтерпретацію головного творчого доробку Дж. Д. Селінджера розпросторюються вектори семантики художнього світу американського класика. У світовій культурі специфічний текст роману “Ловець у житі” із зосередженням на конфліктах юності, інтелекту та духу увиразнює американську художню панораму повоєнного часу, моделюючи таку образну картину, яка активізує уявний світ, асоціативний потенціал читачів різних поколінь і культур, особливо підлітків, націлених на дозрівання у дорослому середовищі.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Американські літературні студії в Україні / за заг. ред. Г. М. Сиваченко. — К. : Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2006. — Вип. 3 : Література США: роздуми, есеї, розвідки. — 400 с.
2. Борисенко А. О Сэлинджере, с любовью и всякой мерзостью / А. Борисенко // Иностранная литература. — 2001. — № 10. — С. 260–271.
3. Денисова Т. Н. Дж. Д. Селінджер / Т. Н. Денисова // Історія американської літератури ХХ століття. — К. : Довіра, 2002. — С. 138–143.
4. Красуцька І. Крутий обрив дорослості (Дж. Д. Селінджер “Над прірвою у житі”) / І. Красуцька // Вікно в світ. — 1999. — № 6. — С. 163–167.
5. Кузьменко Д. Символіка імен персонажів повісті “Ловець у житі” Джерома Девіда Селінджера [Електронний ресурс] : дослідження і статті. — 2001. — Режим доступу : http://salinger.narod.ru/Texts/_Kuzmenko-Symbolism.htm.
6. Маршалюк Н. В. Хто ж він, Голден Колфілд / Н. В. Маршалюк // Всесвіт. — 1997. — № 4. — С. 32–34.
7. Demler E. The Modern Identity Quest: Five Alienated Heroes of J. D. Salinger / Eleanor Demler. — California State University, 2001. — 110 p.
8. Dudley R. J. D. Salinger's Uncollected Stories and the Development of Aesthetic and Moral Themes in the “Catcher in the Rye” / Robin Dudley. — Idaho: Idaho State University, 2004. — 78 p.
9. Hochman W. S. Strategies of Critical Response to the Fiction of J. D. Salinger / William S. Hochman. — New York : New York University, 1994. — 344 p.
10. Steinle P. L. H. If a Body Catch a Body : J. D. Salinger's The Catcher in the Rye and Post — World War II American Culture / Pamela L. H. Steinle. — Irvine : University of California, 1987. — 346 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Селінджер Дж. Д. Над прірвою у житі: повісті, оповідання / Дж. Д. Селінджер; перекл. О. Логвиненка. — К. : Молодь, 1984. — 272 с.
2. Salinger J. The Catcher in the Rye / Jerome Salinger. — New York : Bantam Books, 1986. — 218 p.